

~~722~~

ՀԱՆԿԱԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԿԱՐԵՐԵՆԻ

1919

059

Ա-52

4728

06 JUN 2009

ԹԱՆ Թ-Յ-Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ

(ՅՈՎՀ. ԱՄԻՐԵԱՆ)

ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐՈՒՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

1919

ԳԻՆ 10 ՂՐՇ.

Թ-Յ-Յ. ԱՄԻՐԵՆՑ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վ. ՆԻ Հ. ՏԵՐ-ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ-1919

08.02.2013

13345

ՎԱՍՆ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԻ

Թուրքերէն գոգու իսկ հայերէն անկուտի կ'անուանենք այն դասակարգը որ բնաւ դրամ չըունեն, անկուտիները ոսկին արաքին ապակետուփին մէջ միայն կը տեսնեն, անոնք ընդհանրապէս արաքուտի կ'ըլլան միեւնոյն ատեն:

Վերջին տարիներս երեւան ելած անկուտիներուն մեծագոյն մասը սակայն նախկին կուտաւորներ են որ քաղաքական ծանօթ էնթրիքին զո՛ւ երթալով խեղճերը անկուտի դարձան. ատոնք արգահատելի անկուտիներ են, անհրաժեշտ է որ ԽՍՀՄ-ի անկուտիները յարաբերութեան մտնեն այս վերջիններուն հետ ու անկուտիութեան օրէնքը բացատրեն և արաքուտի ու չրե՛ծաքա՛լ ըլլալու կերպերը ուսուցանեն:

Բազդին բերմամբ ակամայ անկուտիացած դրժբախտներուն համար ըսուեցաւ թէ անոնք արգահատելի են. արդարեւ անոնց մէջ կը գտնուին շատեր ուրոնք նախ քան զՍեֆեր պիւլի՛ հաղարաւոր ոսկիներու հետ կը խաղային—է՛հ, աշխարհս կ'ըսեն թէ սանդուղ մըն է որուն վրայէն ոմանք վեր կ'ելլեն ու ոմանք ալ վար կ'իջնեն: Ընդհանուր պատերազմը շատեր սանդուղէն վար գլորեց ու շատերն ալ նոյնիսկ ԽՍՀՄ-ի անկուտիներ սանդուղէն վեր բարձրացուց, ատոնք բազդի խաղերն են: Անկուտիները սա առաւելութիւնը ունին որ զիշկը հանգիստ կը քնանան, իսկ ցորեկները ամայի փոշիցներէն կրնան քալել առանց անծանօթներու կողմէ՛ յարձակման ենթարկուելու:

Ընդհանուր պատերազմի չըջանին անկուտիութենէ դէպի կուտաւոր դարձող մեր նոր դասակարգին պարտք կը համարինք յիշեցնել թէ՛ փոխանակ յում-

914-2002

պէսս դրամ վատնելու՝ տալ առատապէս Հայ որբուհի-
ներուն ու դժբաղդ այրիներուն, տալ անհրաժեշտօրէն
թաւալզլոր եղած այն նախկին հարուստին որ «աշ-
խատիլ ոչ կարէ և մուրալ ամաչէ»: Նախկին անկու-
տիներ ու նոր հարստացող կուտաւորներ՝ գութ ունե-
ցէք իրենց գանձէն մերկացած անկուտիներուն հան-
դէպ, վճարեցէ՛ք ինչ չափով որ կը կամիք, խորհե-
ցէ՛ք թէ երբեմն դուք ալ անկուտի էիք անոնց պէս
ու վարժ էիք անկուտիութեան իսկ այդ եղկելիները
«էլէնէն Կէ-Նէ-Նէ» են, ու բացարձակապէս անվարժ
անկուտիութեան: Ազգային դժբաղդութիւնը ծովա-
ծաւալ է, պէտք է արգահատիլ, պէտք է գլթալ,
պէտք է գուրդուրալ միմեանց վրայ. սպեղանի պէտք
են մեր անչափ վէրքերուն, մեր մամօնայէն ափ մըն
ալ երկինք զրկենք, հոն ալ գանձ ունենանք ուր ոչ
ցեցը և ոչ ալ ուտիճը կը փճացնէ: Մեզ նշանաբան
ընտրենք առաքելութիւնն ու բարեգործութիւնը:

Յ. ՍՄԻՐՆԵՑ

1-14 Յունվար 919

ԱՍՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՆԿՈՒՏԻ ԲԱՌԻՆ ՇՈՒՐՋ

Անկուտի կը նշնակէ առանց կուտի (չչերդէ+սիւ):
Մտիկ ըբէ՛ք, մարդկային գանկերը նման են զդուսի
մը, իրենց կտոր հանգամանքովը. երբ մէկու մը դը-
դումդ կուտ չկայ կ'ըսենք. ան գիւրաւ, կը հասկնայ
թէ խելք չունիս ըսել կ'ուզենք, մարդկային գանկը
առանց ուղեղի, անկուտ դդում մ'է ուրեմն:

Գերազանցօրէն դժբաղդ արարած մը պէտք է ըլ-
լայ այն որ դատարկ գլխի հետ, դատարկ քսակ կը
կրէ, անկուտ գլխով ու անկուտ գրպանով, այսպիսի-
ներ ցմահ նիւթապէս անկուտի մնալու դատապարտը-
ւած են:

ԳԻՏՅԷԲ ԹԷ ԱՅՆ ԱՆԿՈՒՏԻ ՄԸՆ Է

Մարդ մը որ՝ խոշոր խոշոր կը ջարդէ. — այսօր
յիստեն ոսկի գարկի, տարեկան հարիւր հազար ոսկի
ձիրօ կ'ընեմ, նախարարներ, երեսփոխաններ ու ծե-
րակուտականներ բոլորն ալ մտերիմներն են, դրամ
շահիլ, դրամ զիզել ինձի համար պարզ բաներ են
կ'ըսէ: Դիտեցէք թէ ան անկուտի մըն է:

Մարդ մը որ չարաթը առնուազն երեք անգամ
կ'ածիլուի եօթն անգամ ֆէսը կաղապարի կուտայ,
տաննեւորս անգամ կօշիկը ներկել կ'ուտայ ու ամէն
օր արդուկուած օձիք կը փոխէ. գիտցէք թէ ան ան-
կուտի մըն է:

Մարդ մը որ ստէպ սուտի կուտայ կերուխում,
նուազ, պար ու խրախճանք տունէն անպակաս են.
գիտցէք թէ ան անկուտի մ'է:

Վերջապէս մարդ մը որ հինգ կը շահի ու տասը
կը ծախսէ անհաշիւ, գիտցէք թէ ան յաւիտենական
անկուտի մ'է:

Յ. ԱՄԻՐԵՆՑԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԷՆ

~~~~~

ԱՆԿՈՒՏԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԻՆԷՆ ՊՈՒԼԻՍ

Մօտ երեքուկէս տարի կեսաբիրոյ ճրդ. «Էլե թա-
պուրիի մէջ հազար դժուարութիւններով գոյութիւնս
կը պահեմ. քնաւ յուսահատ չըլլալով ու սպասելով
Ազատութեան արշալոյսին որ վերջապէս պիտի ծա-
գէր, օր մ'ալ իմացուեցաւ թէ Ռուսիա անշատօրէն
կը հաշտուի. ստոյգ էր 908ի Փետրուարին արգարեւ-
ան հաշտուեցաւ Թուրքիոյ և միւս դաշնակից տէրու-
թեանց հետ. մեզ օգտակար չըլլալէ զատ վնասակար
իսկ եղաւ ան նախ որ մենք զինուորներս ազատ
չարձակուեցանք և երկրորդ որ այդ կողմերու ամէլէ
Թապուրիները դէպ ի ներս՝ դէպ ի կողմասի սահման-
ները երթալու հրաման տրուեցաւ իթթիհատական
կառավարութեան կողմէ. ձիւն մարբելու համար մեր
պէօլիւկէն վաթսուն նէֆէր (միւֆրէզէ մը) Նիյտէի
Անտաւալ, Միսթի և Հէօյիւք խաներու մէջ կը գե-
տեղուինք, որոնց վրայ պէօլիւք-էմինի կը կարգէ զիս
հայասէր հարիւրապետս Հիւսէյին Ֆիքրի էֆ.ն: Մար-
տի 4-17ին բուն Բարեկենդանի կիւրակէ օրն էր, երբ
Հէօյիւք խանի գողուչիս մէջ մեր զինուորներուն հա-
մար դալիք էրդազին կ'սպասէի, պէօլիւք մէրքէզիէն
կը հասնի բոսթա նէֆէրին որ փոխանակ ուտեստ բե-
րելու, ջոկատի հրամանատարին հրամանը կը բերէ
միւֆրէզէին՝ անմիջապէս մեկնել ու միանալ պէօլիւ-
կին, հետեւեալ օրը դէպ ի կարին մեկնելու համար:
Շուտով կը կատարուի հրամանատար հարիւրապետին
հրամանը. օր մը վերջը ոչ միայն պէօլիւկը այլ և

ամբողջ վաշտը կը միանայ ու կը մեկնինք. Թէպէտ
զրպանս սանթիմ չկար և սակայն քեռայրս Պոլսէն
դրամ զրկած էր, զորս մեր ճամբուն վրայ Ինճէ Սուլէն
կ'ստանամ ամբողջութեամբ ու հարկ եղած սնունդը
կ'առնեմ ուղեւորութեան ընթացքին: Սեբաստիան
անցած ու Գոհիսար գիւղաքաղաքը գացած էինք,
հեռագիր մը կ'ստանայ վաշտը Գ. բանակի հրամանա-
տարէն դէպ ի ետ Սամսոնի կառուղին ուղղուիլ. Թօ-
գաթ Ամասիա և Հաւղա քաղաքները անցնելով քա-
ռասուն օրուան մէջ կը հասնինք Հաւղաի և Գաւազի
միջեւ Տիպ խան և Իւչ խանլար, հոն քննչութեամբ
հրամանաւ մէկուկէս ամիս թապուրը կ'աշխատի կա-
ռուղիի շինութեամբ: Այդ միջոցին կը հիւանդանան
չատեր ու կը մեռնին դժբաղդաբար, անմասն չմնացի
հիւանդացոյ ես եւս. դեղագործնիս՝ Էվէրէկցի Յակոբ
էֆ. Մուշեան, կը յանձնարարէ տրուած զարավանա-
յէն ու թայիսէն զատ կաթ, մածուն, հաւկիթ ևւն.
ուտել զօրաւոր սնունդ առնելու համար, հակառակ
պարագային դեղը անօգտուտ կը դառնայ. այդ օրե-
րուն կրկին հրաման կուգայ թապուրին մեկնիլ անյա-
պաղ դէպ ի կարին, որ երկրորդ անգամ կը պատրաս-
տուինք մեկնելու: Մեկնումէն օր մ'առաջ Պոլսէն քե-
ռայրս Մելքոն էֆ. Պարսամեանի կողմէն զրկուած
տասը սկիւն կ'ստանամ, ու թապուրը կը մեկնի հե-
տեւեալ տաւօտ. այդ դրամը զիս կը կաղդուրէ ա-
ռատ ու կանոնաւոր սնունդ առնելով: Սմասիան
կ'անցնինք, Թոգատի մօտերը Ձէնկէլ խան հեռագիր
մը եւս կ'ստանանք դարձեալ դէպ ի ետ Սամսոն դառ-
նալու հրահանգ տուող, ու կը դառնանք դարձեալ
եւս. կը հասնինք Սամսոն. ճամբուն վրայ շատերը կը
թաղենք ու շատերն ալ հիւանդանոցները կը զրկուին:

Սամսոնի մէջ երկու ամիս կ'աշխատինք շուկայի սա-
լայատակները շինելով. մինչ այս մինչ այն երբորդ
անգամ հրաման կուգայ ծովու ճամբով մեկնել Կարին:
Թապուրը կը մեկնի Տրապիզոն և անտի ճէվիզլիք.
հոն սպանիական հիւանդութիւնը, թիֆուսը, թիֆոն
ու ջերմը մուտ կը գործեն զինուորին մէջ ու մեծ
նախճիրներ կը գործեն. քանի մը պատիկ կը կոտո-
րակեն խեղճ ամէլէ վինուորները. դարձեալ անմասն
չմնացի ու հեռացայ:

Ճէվիզլիքի մէջ երկու երեք շաբաթ աշխատելէ
յետոյ կրկին հրահանգ կուգայ անյապաղ դէպ ի Կարս
երթալ. անդուգական պաշտպանս և պատուական
քեռայրս դարձեալ օգնութեան կը հասնէր, տասն ոս-
կի ևս Տրապիզոն զրկած էր ան հասցէիս, զարմանալի
գուգադիպումով մը մեր մեկնումէն մէկ օր առաջ
ձեռքս հասաւ դարձեալ ու ես կարողացայ կազդուր-
ուել ու ճամբորդել. երբ Կարին հասանք վեց հարիւր
զինուորէն իննըսուն հոգի միայն մնացած էր. գուցէ
եւ ալ ի վերինն երուսաղէմ մեկնած ըլլայի եթէ քեռ
այրս Մելքոն Պարսամեան ճիշդ ժամանակին օգնու-
թեան հասած չըլլար. արդարեւ կեանքս կը պարտիմ
իրեն:

Երբ Կարս կը հասնինք, հետեւեալ օրն իսկ քննը-
չութեան հրամանով թապուրէն կը գատեն բոլոր Հա-
յերս ու կը զրկեն դէպ ի ետ՝ դէպ ի Կարին, որ Խն-
շաթ Իսթիֆեան թապուրին կ'արձանագրուինք. կը
նետեն զմեզ լեռան մը գլուխը որով անկարելի կ'ըլ-
լայ թզթակցիլ, հասցէ տալ ու դրամ բերել Պոլսէն:
Կարնոյ ու Բաբեղդի միջեւ Գարապըճդէն վեց
ժամ, իսկ Աշգալէն չորս ժամ հեռու գտնուող Բիւ-
քիւրտ տաղը կոչուած տեղը Ռուսերուն գտած ամխա-

հանքին մէջ կ'աշխատինք. հոն հայ ըլլալով թուով
երեսուն և վեց հոգի էինք, զորս Կեսարիոյ Տրդ. ամէ-
լէ թապուրէն զրկուած էինք, շուտով կեանքերնիս
վերջ գտնելու նպատակով. և արդարեւ երկու շա-
բաթուան մէջ մեզմէ քսան և մէկ զինուոր հիւանդա-
նոց զրկուեցան ու անգամ մ'ալ չդարձան այդ խեղ-
ճերը: Այդ օրերուն Պոլսոյ մէջ ազատութեան արեւը
կը ծագէր, չուշացաւ թրքական զինուորներու ար-
ձակման հրամանը: Նոյնմբեր ամսոյ վերջերն էր երբ
հարիւրապետնիս թուրք, հայ և յոյն բոլոր զինուոր-
ները իր ներկայութեան կանչելով յայտարարեց թէ
մինչեւ երեք հարիւրի ծնունդները վաղուքն սկսեալ
ազատ են. ուրեմն պէտք է Կարին մեկնիլ և ազա-
տութեան թուղթը ստանալ:

Վա'յ չար ստանայ, ինչ ընել պէտք է. դրպանս
սանթիմ չկայ, ծախելու համար ալ ու է բան մը
չունիմ, մտմտութեամբ չորս կողմս պատեց, ճար չկար,
անկուտիօրէն պէտք էի ճամբորդել: Երկու օր յետոյ
Կարին հասած էինք. թէզքէն զրպաննիտ կը պատ-
րաստուէինք ճամբայ իյնալ. զինուորական իշխանու-
թիւնը ինը զոյգ թախն, չորս հատ աղած ձուկ ու
տասը դահեկան (մէկ ամսական) կը վճարէ ու վրա-
յէն կը ճամբէ: Հարիւր յիսուն տրամնոց ինը հատ
Լայնները կը բաւեն միայն մինչեւ Բաբեղդ հասնելու
անկէ անդին այլեւս հաց չունինք: Վիճակակից ու
բազմակից միակ Հայ ընկերս է եալովայի Մեծ Նոր
գիւղէն Պատուականեան Կարապետը. իր մականունին
համապատասխան պատուական ընկեր մը — միայն
թէ քիչ մը որկրամուլ. սա իր ինը զոյգ հացերը երկու
օրուան մէջ սպառած էր — թուրք զինուորի մը պա-
յուսակը վարձքով կը տանի ու փոխարէն օրական

քսան զրուշ կամ զոյգ մը թային կ'ստանայ որ մէջեր-
նիս կը բաժնենք թէեւ բայց անբաւական է մեզ գո-
հացնել ի հարկէ . բարերազգաբար առիթը չուշանա-
օգնութեան հասնելու մեզ երկու դժբաղդ թէզքէրէ-
ճինքրուս . Բաբերդի մէջ կը հանդիպիմ հայ ծանօթ
սպայի մը զորս Պոլսէն հարեւանցիօրէն կը ճանչնայի,
Պրն . Եղուարդ Ագիլեան անուն երիտասարդ մը կը
մօտենամ իրեն ու ինքզինքս կը ծանօթացնեմ . պէտք
կը համարիմ հոս աւելցնել թէ դժբաղդաբար ոչ կար-
նոյ մէջ և ոչ ալ Բաբերդի մէջ բնաւ Հայութիւն չկար
և առաջին անգամ ըլլալով Հայու մը կը հանդիպէի .
երիտասարդ սղան թէ զիս ու թէ ընկերս իր տունը
կ'առաջնորդէ ու կը կերակրէ մեզ տարիներէ . յետէ
երեսը չաեսած ամասիա պամիասիով և պուլկուր փի-
լաւիով, ինչպէս նաև ճաշին վրայ քանի մը գաւաթ
օղիով կը պատուասիրէ չմոռնալով նաև մեր «էշ էշ-
շուէն», երկու հարիւր զրուշ ալ կուտայ ճանապարհին
ծախսելու համար : Թէպէտեւ այդ դրամով երկու անձ
Տրապիզոն չէր կրնար հասնիլ այսու հանգերձ առժա-
մովէս անօթի մնալէ փրկուած էինք : Զորս օր վերջը
գրամինս սպառեցաւ, այդ օրը Զիվան տաղըն ան-
ցանք անօթի փորով ու հասանք Տրապիզոնի տասն-
երկու ժամ մնացած Խամսիքէօյ գիւղը հոն կ'ուղղենք
հոգեբնիս չիտակ Յոյն քահանային տունը, ստամոքս-
ներնուս պարապ ըլլալը կը հասկնանք . քահանան որ
պատուական անձ մ'էր ու կատարեալ քրիստոնեայ
մը — Հայ և Յոյն եղբայրակցութիւնը հոն քահանա-
յին տան մէջ գոյութիւն ունէր արդէն — խափծով
ու մածունով կը պատուասիրէ մեզ, յայտարարելով
թէ դժբաղդաբար հաց չունին . — հացը նուազ է այդ
գիւղերուն մէջ . մենք սակայն տրուած մածունախառն

առատ խաւիծովը կատարեալապէս կշտացած չնորհա-
կալութիւն կը յայտնենք ու կը մեկնինք :

Հետեւեալ առաւօտուն արդէն որոշումնիս տուած
ենք . յոյն գիւղերէն պիտի անցնինք ու ստամոքս
կոշուած խօսք չհասկցող մեր ներքնապարկին կամքը
գոհացնելով պիտի հասնինք Տրապիզոն :

Մեր թուրք ընկերները գիշերու ընէ ճամբայ կ'իյ-
նան, մենք երկու Հայերս որ բացառաբար ճրի գիշե-
րած էինք սրճարանին մէջ, շուտով սրճարանատէրը
դուրս կը հանէ նաև մեզ . գետ որչալոյսը ծագած չէ,
խոր մթութիւն կը տիրէ դուրսը . Խամսի քէօյի գա-
ռիվերը կ'ելլենք ու կէս ժամէն կը հասնինք այդ
գիւղին թաղերէն մին — Խամսի քէօյ շատ մօր թա-
ղերու բաժնուած է, իւրաքանչիւր թաղ տասնորինգ
քսան տունէ բաղկացած է և ամէն թաղ ունի իր ու-
րոյն եկեղեցին :

Այդ օրերուն սպանիական հիւանդութիւնը ճարա-
կած էր Տրապիզոն և չրջակայ գիւղերը և բաւական
զոհեր կը տանէր, ամէն տուն հիւանդ կայ, երբ բաց
գունէ մը ներս կը մտնենք «Պարա մարալ լար ինժիյէն»
կ'ըսեն, իսկ մենք արդէն շատոնց հիւանդութիւնը
անգոսնած ենք, ոչ ցաւն ու չոռը և ոչ ալ մահը նշա-
նակութիւն չունի մեզ համար, մենք որ մահուան հետ
քով քովի քայած ենք Անատոլ կոշուած դժոխային
երկրին մէջ . — Ամբողջ երեք տարի «Հայաստան Դը-
րախա»ը դժոխքի վերածուած էր իթիբիհատական կա-
ռավարութեան չնորհիւ : Խամսի քէօյի գիւղացիները
երբ կ'իմանային թէ հայ ենք մասնաւոր գուրգուրան-
քով մը կը վերաբերուէին մեզ հետ : Մէկ երկու ժա-
մէն պաշարնիս հայթայթուած է, կուշտ փորով ճամ-
բայ կ'իյնանք, ընկերս Պատուականեան կարապետը

ճամբու երկայնքին կառուղիի վրայէն սիկառի մետ-
ցորդներ կը հաւաքէ հագուորդ տալու համար իր ծխա-
մուրի հանգամանքին: Իրիկունը կը հասնինք ձէվիղլիք
գալմագամանիստ գիւղաքաղաքը, զինուորական Զօ-
Բայէն հաց կը պահանջենք և սակայն կը մերժուինք,
ի հարկէ ստիպեալ կը ստիպուինք դարձեալ մօտակայ
գիւղերը այցելել գոհացում տալու համար մեր քաղ-
ցած ստամոքսներուն, մէկ ժամէ աւելի անագին դա-
ռիվեր մը կը կտրենք ու կը հասնինք յունական բա-
րեկեցիկ գիւղ մը, հոն մեր քայլերը կ'առաջնորդենք
մուխթարին տունը որ սիրով կ'ընդունին մեզ. այդ
գիւղերը կ'անցունենք գիւղին վարժարանը ուր առա-
ւելորդիս ապուր, վառեղափայտ և անկողին կը բե-
րեն, մեր այս ճամբորդութեան մէջ երջանիկ գիւղեր
մըն էր որ անցուցինք. կուշտ փորով ու տաք տնկո-
ղինով. առաւօտուն հրաժեշտ կ'առնենք գիւղի մուխ-
թարէն, զորս դարձեալ մեզ կը կերակրէ աղնուաքար:
Այդ գիւղէն եւս կը մեկնինք ու կէս օրուան մօտ կը
հասնինք ուրիշ գիւղ մը, հակառակ որ հոս եւս Սպա-
նիական հիւանդութիւնը այդ օրերուն բաւական մեծ
նախճիրներ կը գործէր, գիւղացիք բարի եղան մեզ
հիւրասիրելու ու կերակրելու, գիւղերը կ'անցունենք
գիւղին դպրոցը ուր մինչեւ առտու առատ կրակ կը
վառենք. դպրոց կը ձիւնէ, սաստիկ ցուրտ կայ իսկ
մենք բնաւ վերձակ եւայլն չունինք ու կատարելա-
պէս կրկամերկ ենք. հետեւեալ օրը կիրակի է, եկե-
ղեցի կ'երթանք, և յունական պատարագին ներկայ կը
գտնուինք: Պատարագէն յետոյ օրհնուած Զօլիան ամ-
բողջովին մեզի կուտան, որով ցորենի այդ ախորժա-
կամ գոլիվան կ'ըլլայ մեր նախաճաշը. գիւղացիք ցո-
րեկին եգիպտացորենէ ու լուբիայէ պատրաստուած

տաք ապուր մը կը բերեն մեզի. ամբողջ օրը ցուրտ
քամի մը կը փչէ ու ձիւնը տեղալ կը շարունակէ,
պարապ չենք նստիր սակայն, գիւղացիներէն մեզ
նուիրուած ալիւրէն հաց կը շինենք կրակարանին վրայ
և եգիպտացորեն կը խորովենք: Երկուշաբթի առաւօ-
տուն առատ պաշարով կը մեկնինք անկէ դէպ ի կա-
ռուղին և երեկոյին կը հասնինք Տրապիզոն ու կ'եր-
թանք ուղղակի արձակուած զինուորներու հիւրանոցը.
հոս ամիսէ մը ի վեր ներսերէն եկող բոլոր Բեդլիէնէ
զինուորները համախմբուած են թուով մօտ երեք հա-
զար ու կը սպասեն շոգենաւի. ամէն օր սակայն նոր
զինուորներ կը հասնին Տրապիզոն ու թիւը կ'աւելցը-
նեն անոնց. շոգենաւէն յուսահատողներ պակաս չեն
սակայն ու շատեր ցամաքով կը մեկնին դէպ ի Սամ-
սոն և այլուր. մենք ստիպուած ենք սակայն սպասե-
լու հետիոտն Պոլիս երթալն անկարելի ըլլալուն հա-
մար: Տրապիզոնի մէջ անօթի չենք մնար սակայն նախ
որ օր մը յետոյ Բայէն և Զարաֆան կ'ելլէր, երկրորդ
որ քրիստոնեայ՝ հայ թէ յոյն կարօտ զինուորներու
համար չափով մը կը նպաստէր յոյն առաջնորդարանը
և տեղւոյն միսօնարուհին, որ բարի եղաւ մեզ հինգ
բեռ փայտ կտրելու փոխարէն երկու հարիւր դահեկան
վճարելու զորս մեր յաղթանգամ եալովացի կարապե-
տին շնորհիւ մէկ օրուան մէջ զլուխ բերուեցաւ այդ
աշխատութիւնը: Մեր զինուորներուն գտնուած հիւրա-
նոցը քիչ կուգար ծովածաւալ բաղմութենէն, քսան
օր անցած էր արդէն ու դեռ զին. իշխանութիւնը
շոգենաւ տրամադրած չէր, վաճառականի շոգենաւերն
ալ տասներկու ոսկի կը պահանջէին մինչեւ Պոլիս.
Երբեմն հայորդիներ, կողոպտող ու հարստացող թուրք
զինուորներ, որոնց Բեդլիէն լիքն էր դրամով կը մեկնին

անոնք դէպի Պոլիս, իսկ մենք յուսահատ կը սպասենք: Անկարելի է հիւրանոց կոչուած այդ ոչլոտ ու կեղտոտ քաղաքներուն մէջ գլուխնիս զեախնը դնելու տեղ մը գտնել, կը ստիպուինք գիշերել սանդուղներու աստիճաններուն վրայ անհանգիստ և անքուն, գիշեր մըն ալ երբ բնական պէտքի համար հինգ ասօր վայրկեան դուրս ելած էի վերադարձիս կը տեսնեմ թէ զինուորի պայուսակս, ինչպէս նաեւ գլխանոցս սանդուղին վրայէն յափշտակուած էր, «էփֆէ»-ներու մէջ գողութեան դէպքեր սովորական բաներ են. գլուխս բաց մնացած ըլլալով առաւօտուն թուրք զինուոր մը հին +էէ+ +է-ւան մը կը նուիրէ ու գլուխս կ'անցունեմ: Վերջապէս երիցս երանելի օր մըն ալ կ'իմանանք թէ Պաթումէն՝ «Իւմիտ» անուն թրք. շոգենաւը եկած է ու զինուորները պիտի փոխադրէ, և արդարեւ իրիկուան կողմ իւրաքանչիւր զինուորի մէջ մէկ օխանոց եղիպտացորենի հաց կուտան, երեք օրուան համար — թէպէտեւ վերջին երկու օրերուն մէջ բնաւ հաց առած չէին մեզ—: Իրիկուան ուշ ատեն բոլոր զինուորներս կը մեկնինք նաւամատոյց և սակայն նաւապետը կը մերժէ ընդունիլ նաւուն մէջ, կէս գիշերուան մօտ յուսահատած այլեւս շոգենաւ մտնելէ ետ կը դառնանք ու նաւամատոյցէն ոչ շատ հեռու Ռուսերէն ուժրակոծուած աւերակ շէնքի մը մէջ առատ կրակ կը վառենք իրաւիւր շէնքին տախտակներովն ու գերաններովը և այդպէս առտու կ'ընենք առանց երբեք քնանալու, առտուն կանուխ շոգենաւ կ'երթանք ու կը տեղաւորուինք հոն, հետզհետէ կը հասնին բոլոր թէգզէթէճիները, ու կը լեցուին ամբարներուն մէջ ու բոլոր վերնայարկերը. շոգենաւը օր արդէն ընդարձակ բան մը չէր հազիւ երկու հազար տն

կրնար պարունակել, իսկ մեր զինուորներուն լէգէոնը չորս հազար էր ճամբորդներով միասին. Աստուած իմ, ինչ սոսկալի կացութիւն, կարծես մենք աղած ձուկեր ըլլայինք վրայ վրայի տակառի մը մէջ լեցուած, երկու ճէմիչներ պէտք էին գոհացում տալ չորս հազար հոգիի բնական պէտքին. չէ թէ պառկելու կամ նստելու տեղ մը, կայնելու համար իսկ տեղ գտնել կարելի չէր, գէշ աղէկ առաջին գիշերը անքուն ամբարանոցին մէջ կ'անցունեմ, իսկ հետեւեալ օրը երբ Սամսոնի նաւահանգիստը կը հասնինք անկէ բնոցուած ծխախոտի հակերուն և լուրիալի ու կաղինի պարկերուն նոյն ամբարանոցը գրուելուն պատճառով մեզ այդ տեղերէն կը հանեն. բացառեալ պէտք տեղ գտնելն անկարելի էր, մեր անպիտան նաւապետները չորս օրուան ճամբան — մինչեւ Պոլիս — ինը օրէն կ'առնեն, նաւահանգիստները իրենց անձնական շահը հետապնդելուն համար:

Երկրորդ օրը արդէն մէկ քաշ՝ հացերնիս հատած էր, դրամ ունեցողներ կրնային դրամով հաց գնել իսկ ես ու ընկերս բնաւ դրամ չունէինք որով ամբողջ երեք օր անօթի մնալու դատապարտուեցայ, չորրորդ առաւօտ ճարահատ կը դիմեմ բարեկամի մը լեւոն էֆ. Եահնիեանի բնիկ Իզմիր-էօտէմիչցի ու քիչ մը հաց կ'ուզեմ երեքօրեայ անօթութիւնս յայտնելով իրեն որ սիրով կէս թային կուտայ որ կը լափեմ պարզապէս, այդ օրը շոգենաւին մէջ առաջին անգամը ըլլալով զին. իշխանութիւնը հաց կը բաշխէ իւրաքանչիւր զինուորի կէս թային տալով. հապա ջուրի համար քաշած նեղութիւննիս ալ աւելի դաւեշտային է, շատեր շոգիէ գոյացած տաք ջուր կը խմեն ու ոմանք ալ նոյն այդ ջուրը՝ պաղեցնելէ յետոյ կը խմեն: Իսկ

ամբարուած անուշ ջուրը կը ծախուի շողենաւին մէջ մէկ մաքրա (կէս քաշ) ջուրը 10 շրշի, իսկ իմ գրպանս չկայ նոյնիսկ տասը փրօ, հինգ օր ալ առանց ջուրի կ'անցնեմ. հապա անքուն մնալս, սա ալ աւելի զարհուրելի է. վերը ըսի թէ պառկելու, նստելու, նոյնիսկ տեղ մը կայնելու հնարաւորութիւն չկար, ամբողջ ութը գիշեր շարունակ ամբարի նեղ սանդուս խին վրայ մինչեւ առաւօտ նստելու հարկադրուած եմ առանց բնաւ աչքս գոցելու, գիշեր մը գլխանոցս սանդուղէն վար կը գլորի ուր վայրկենաբար թուրք զինուորներու կողմէ կը յափշտակուի, երկու օր գլուխս բաց կ'անցունեմ շողենաւին մէջ, այդ պարագան պատճառ կ'ըլլայ որ բոլոր թէզքէրէճի և թէպտիլիհէվա զինուորները զիս խենթի տեղ կը դնեն, արգէն շապիկ չունենալուս կուրծքս բաց է, ժաքէթ, բանթօլօն ու վերարկու պատառատուն ու ծուէն ծուէն եղած այս անգամ միայն էր նաև բաց գլխով ըլլալու հանգամանքս ալ, երբ մէկուն քովէն անցնէի կը հրէք զիս ու բնաւ քովերնին չէին մօտեցներ. երբ հեռուէն նշմարէին՝ «եկա՛ւ, եկա՛ւ... ահա կուգայ» կ'ըսէին և հեռու կը փախէին: Գրպանիս կայծահանք թուրք զինուորի մը տալով գլխանոցի մը հետ կը փոխանակեմ որով բաց գլուխս ըլլալէ կը դադրեմ, և սակայն հետեւեալ առաւօտուն կանուխ երբ դեռ հազիւ արշալոյս էր, սանդուղի իմ ճգնարանէս վերնայարկ ելած էի ու քակուած հինուրին աստրակապս (տօլադ) կապելու վրայ էի, յանկարծ վայրենի թուրք զինուոր մը անխնայ ապտակել կ'սկսի զիս առարկելով թէ այդ կեցած տեղս իրեն յատուկ է: Թէպէտ մէկ երկու հարուած ալ եղ իրեն կուտամ և սակայն այս երրորդ անգամը ըլլալով գլխանոցս գլխէս կը

թոի որ չեմ կրնար գտնել, բնականաբար մութին մէջ դարձեալ քիւլահս յափշտակուած էր. այդ օրը ուրի թուրք զինուորի մը շերտ մը հաց տալով կ'առնեմ ոռուական գլխանոց մը՝ պարկի նմանող տարօրինակ բան մը, նման եւրոպացի խոհարարի գլխանոցին:

Կատարեալ չարչարանք մը եղած էր մեր այս ուղեւորութիւնը ու տեւած էր ճիշդ քառասուն օր կարինէն մինչեւ Պօլիս: Շողենաւը իններորդ օրը Պոլոյն նաւահանգիստը մտաւ ու էմին-էօնիւի առջեւ կանգ առաւ առանց թէզքէրէս «վէ մեհ-բէն» ստանալու համար սպասելու կը ցատկի մը մէջ ու առանց վճարելու—որովհետեւ «վէլէն» «վէլէն» չունէի օր տայի—ցամաք կ'ելլեմ քառամեայ տաժանելի զինուորութիւնս վերջ գտած էր, աղատ էի այլեւս, ճամբան կը հանդիպիմ Օ. Չիթթէ Սարաֆի որ չի ճանչնար ու զիս մասնաճիւղ բնկով արգահատական խօսքեր մը կ'ուղղէ իր հետ ընկերացող բարեկամին, կը մօտեցամ իրենց կը բարեւեմ ու դժուարաւ կը ճանչնան, կատարելապէս անճանաչելի եղած խեղճ Ամիրենցը դժուարաւ կը ճանչնան նաև Տէր Ներսէսեան Հրաչեայ, Տէր Անդրէասեան Երուանդ և Թօշիկեան Վահան ու Աղնաւորեան Յովհաննէս էֆ. ներք ուրոնց կ'աղցնելիմ պահ մը, իրիկուան դէմ կ'անցնիմ Սկիւտար ու քալերս կը փութացնեմ դէպի տուն: Իճատիէի մեր դրացիներն ու հայրենակից տիկիներ փողոցը կը հանդիպին կամ պատուհաններու մէջ ու դրան սեմին վրայ, արգահատող ականարկ մը կը նետեն վրայս բայց ոչ մէկ բառ. չորս տարուան մէջ կատարելապէս անճանաչելի եղած էի, մանաւանդ որ յակամայս ծպտուած էի ու մութացիկի կերպարանքը ունէի. հագուածս անհայտ էր, եղած, ձեռքերս

914-2002

երկար ատեն օճառ չտեսած, նոյնիսկ ինը օր բնաւ ջուր չտեսած սեփ սև եղած էին:

Կը հասնիմ տուն, ու կը զարնեմ տան դուռը: Պիտի տեսնեմ վերջապէս չորս երկար տարիներէ ի վեր կաթօտցած զաւակներս ու քոյրերս: Դուռը կը բացուի ու սեմին վրայ կ'երեւայ անդրանիկ զաւակս, Արշամը. — Տղա՛ս, եթէ կարելի է ինծի տաք ապուր մը տուէք կ'ըսեմ թուրքերէն լեզուով: Տաք կերակուր չունինք կ'ըսէ մանչս ու կ'երթայ ներս, քոյրս ներսէն իբր ողորմութիւն քառասուն փարանոց մը կը զրկէ, դրկից դրացի տիկին մըն ալ թուղթի մը մէջ քիչ մը ձիթապտուղ դրած ձեռքս կը սահեցնէ, քոյրս դուրս կը կանչեմ ու այլեւս յուզուած կը յայտնեմ ինքնութիւնս: Ժամ մը վերջը լուացուած, մաքրուած ու մաքուր ձերմակեղէններս հագած գիշերանոցով բազմոցին վրայ նստած կ'ընդունիմ այցելութիւնը բարի եկած էքի եկող ազգականներու, բարեկամներու ու գրացիներու: Արդարեւ երջանիկ վայրկեան, գերեզմանին խորերէն յարութիւն առած էի, գտնուած թապուրիս մէջ արձանագրուած հազարաւորներու մահը մօտէն տեսած էի, Պոլսոյ զանազան շէ-ղէներէն վեց հարիւրէ աւելի իմ գտնուած թապուրս արձանագրուած էին, իսկ հիմա ատոնցմէ ողջ ըլլալով չորս հայ եւ երկու յոյն միայն մնացած էինք, գնդակը չէ, այլ ծայրայեղ թշուառութիւնը փճացուց խեղճերը, այսօր ուրախ են բոլոր բարեկամներս օր ողջ առողջ վերադարձայ կրկին: Սիրով կը նետուիմ իմ նախասիրած ասպարէզիս մէջ ու կ'առնեմ դարձեալ գրիչը ձեռքս որ ժանգոտած էր, կը գրեմ ու պիտի գրեմ միշտ ցորչափ ողջ եմ ու մտային կարողութիւնս

կը նպաստեն: Ուրախ եմ և չափազանց ուրախ որ հայ Ազատագրութեան սա գերազանց չրջանին պիտի կրնամ իմովսանն օգտակար ըլլալ իմ պատուական ազգին: Գրչի զուարթ ու կենսունակ արտագրութիւններով:

~~~~~

ԱՆԱՐՏԱԹ ԵՒ ԱՆԿՈՒՏԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

~~~~~

Անխուսափելիօրէն Ակնցի են բոլոր հայազգի Կողմոսներն ու Դամիանոսները, ընդհանրապէս Ակնայ Կարուչլա և Արեգի գիւղացիներու մէջ յաճախ կը պատահինք յունական այդ երկու սուրբերու անունները կրող հայորդիներու. ի հարկէ այդ անուանակոչութիւնները իրենց պատճառը ունեցած են քանի որ անոնք ո՛չ Գարամանցի նպարավաճառներ են և ոչ ալ Տրապիզոնցի Կալաճներ:

Ակնէն 30—40 վայրկեան հեռաւորութեամբ Կարուչլա և Արեգի գիւղերուն միջեւ Արեգու ձորին վրայ հսկայ ժայռի մը կատարին վրայ կը բարձրանայ Ս. Կողմոս Դամիանոս հայ եկեղեցին, բիւզանդական ոճով կառուցուած շէնք մը, ուր միայն կիրակի օրերը Կարուչլա գիւղի քահանան ժամերգութիւն կը կատարէ. հոն պատարագ կը մատուցուի քովքնտի երկու սեղաններէն միայն վրայ քանի որ ան աւագ սեղան չունի լեռաւ. աւագ սեղանի տեղը կը զբաւէ երկու ճանարածաթ բժիշկաներու իւզաներկ պատկերը, ճիշդ մարդահասակ մեծութեամբ. դարերէ ի վեր հայացած այս

երկու յոյնագգի սուրբերը քով քովի կեցած են բոլորի
առջով, բաց գլխով և հին ու մին հագուստներով,
արգարացնելու համար կարծես անոնց արուած «անար-
ծաթ» մակղերը:

Աստուածահաճոյ բժիշկները հակառակ իրենց կեն-
դանութեան մէջ անհամար կեանքէ, փրկելնուն չեն
կրցած երբեք մարդահաճոյ ըլլալ, քանի որ իրենց
բժշկած հիւանդներէն ոչ ոք հարիւր փարանոց մէյսէկ
ոտքի տրեխ իբր այցեգին նուիրել հաճած է. բժիշկ մը
որչափ ալ սուրբ եղած ըլլայ չմերժեր նուէր տրուած
այցեգին մը, ըլլայ ան գլխանոց մը, տրեխ մը կամ
հին վերարկու մը:

Սա հինաւուրց անհետացող մարդկութիւնը ո՞րչափ
անտարբեր զանուած է դէպ ի բարերարները. գուցէ
կեանքերին անարծաթ բժիշկներուն պարտող անխիղճ
արարածներ նահատակած են զանոնք, ինչպէ՞ս որ
աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Յիսուսի չարչարանաց առա-
ջին ապտակը զարնողն էր Անոր կողմէ աչքերը բաց-
ուած ի ծնէ կոյր հրեան:

Կողմոս և Դամիանոս առանց սրտմտելու մարդոց
իրենց հանդէպ ունեցած անտարբերութենէն, ցարդ կը
շարունակեն իրենց անարծաթ բժշկութիւնը նոյնիսկ
իրենց գերեզմանին խորէն:

Տքթ. Կողմոս և Դամիանոս մասնագէտ բժիշկներ
են Չերմի հիւանդութեան ու ամենամեծ ձեռնհասու-
թեամբ կը բժշկեն իրենց գիմող հիւանդները, յարգելի
բժշկական դասը թող զարմանայ երբ բսեմ թէ անոնք
մի միայն մէթալիք մը արժող մեղրամոմի մը փոխա-
րէն կը դարմանեն սնխտիր, բուսն անոնք քրիստոնսա
կառ ոչ քրիստոնեայ, կը բաւէ որ հիւանդը անձամբ
և հետիոտան այցելէ Կողմոսի և Դամիանոսի պատկերին

— զրաստի վրայ հեծած ուխտադնացութեան երթալը
նորունելի չէ և հիւանդը չբուժուիր կ'ըսեն —:

Սուրբերը ոչ դեղագգի կուտան և ոչ ալ «Ե-Լֆա-
կը յանձնարարեն: Հիւանդին տէրը ժամկոչ մամայէն
եկեղեցւոյ մոմերուն և կանթեղներուն յատկացուած
ներմակ մանածէն մէկ թիղ պէտք է առնէ ու պատ-
կերին առջեւ վառուած կանթեղի ձէթին մէջ թաթ-
խէ՛ւ լետոյ պէտք է յաղօթքի փոփսուքով մը կապէ
Չերմով տառապող անձին թեւը:

Չերմի հիւանդութիւնը Ակնայ և չրջականերուն
մէջ կը տարածուի ամբան եղանակին և առհասարակ
պղաք ենթակայ կ'ըլլան անոր, տօթագին օրերու մէջ
պառատ տհաս պտուղներ ուտելնուն համար. անչափա-
հաս տարիքի մէջ մօտաւորապէս մէկ ժամուան յոգ-
նութիւն մը լոլորովին ուժասպառ կ'ընէ հիւանդը,
հր եկեղեցի հասնելուն պէս, հոն մոռեցներուն վրայ
հարահատ կ'իյնայ կը պառկի, ուր կը սկսի Չերմը
բռնել ամենաին սոստկութեամբ:

Եկեղեցւոյ երկու սիւններուն վրայ մին հարաւի և
միւսը հիւսիսի կողմը զեանդուած են երկու մեծագիր
սոսկավիթիւար պատկերներ՝ Գաբրիէլ և Միքայէլ հո-
գէառ հրեշտակապետներու, որոնք եօթը գլխով և
ահագղեցիկ կերպարանքով մը հրեղէն սուրը վեր
բարձրացուցած մեղաւորի մը հոգին կը յափշտակեն
բռնի, խորհրդաւոր և սուր տեսական խոշոր նայուածք
մը ուղղելով Չերմով տառապող տղեկի մը կամ աղ-
ջընակի մը, որոնք իրենց Չերմի նոպաներուն մէջ
սոսկալի վախով մը կը պաշարուին սահմակեցուցիչ
եօթնագլխեան պատկերներու տեսքէն:

Եկեղեցւոյ մէջ բռնած Չերմը վերջինը կ'ըլլայ ու
անգամ մըն ալ չկրկնուի. հիւանդը բուժուած է:

Փառքը կը շահին անկուտի և անվարտի ճանար-
ծաթ բժիշկները յունազգի Կողմոս և Դամիանոս աղ-
բարիկները, մինչ իրականութեան մէջ սոսկատեսիլ
հրեշտակապետներու նկարիչն է բուն բժիշկը որ աղայոյ
և կիներու վրայ կը ցած է վախ ու սարսափ ազդելու

Սոսկումը և վախն է որ կը բուժեն ջերմէ տա-
ռապողները :

ՀՈՎԱՆՈՅԱՎԱՃԱՌ

Երուանդ Էտկարեան

ՆՆԻ ՃԱՄԻ ԶԻԼԻՆԿԻՐ ՓՈՂՈՑ ԹԻԻ 64

~~~~~

Կը վաճառէ ու կը նորոգէ ամէն տե-
սակ հովանոցներ գիւրամատաշելի
գիններով :

ԱԿՆՑԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂՄՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՕՐՈՎ... ՂԱՐԻՊԻ ՏԵՐՏՈՎ

~~~~~

Աս քանի մեկ քանի մեկ ես քու ճամբադ
տինայիմ,
Գլուխս կախ՝ կոյրած սրտով, մինաւորիկ դրանն
ետին,
Ելիր Լ'եկուր թը չես գիտեր, օրիկ օրիկ կու
հալիմ.
Թագւորացու մօնչ մ'եղաւ կըյրի՜ճ՝ ձգած պլիկդ
իմ գրկին :

Ուս քանի մեկ քանի մեկ՝ գիր կ'անիմ ու կու
խրկիմ,
Թը չեմ գիմանար հէսրէթիդ՝ կենճարեւդ առ
Լ'եկուր,
Քար Լ'երկաթ է աճա՞ք սիրտըդ, սրբունացը մուժ
վառիմ,
Մ'աներ եարիւկ բարով բան չէ, լալով աչքերս
էղան կուր :

Աս քանի մեկ քանի մեկ օրեր ամիս իւ տարի,
Լըջուց լընի թ'երծիս մէջ, մտօք հետս ես
էսմէն հեղ,
Զիկիտիմ թը հընչիւկ ե՞ք տ'ելլէ երածս
ի բարի.
Էնտէմօքս մաշուեր իմ, քենէ ի դատ չի կայ ինձի
տերման դեղ :

Աս քանի մեկ քանի մեկ Զատիկ, *կըթիւմ,*
Տէրընտաս,
 Տի գլորեն վու տ'երթան, ա'ի կու քաշիմ
տօներին,
 Ախս ու վախս հովուն տամ, քեզ կգւ բերէ՝
աս բնծաս,
 Քանի օբերըս կ'օսնին՝ մաղերս բուրգ ճերմկին՝
երնեկ կուտամ քընծ հերիւն:
 Աս քանի մեկ քանի մեկ տ'իգան տ'երթան կախ
վու կաղօնտ,
 Շատ տարիներ հինցուցի, կաղօնտ օրով լաց
արի,
 Հին տարիներ իմ արցունքս չի տեսան, իս
թողուցին քեզ կարօտ,
 Աճա՛ր տ'իգաս օճախդ, տի տաքցնե՛ս պաղ
եաթախըս ... գալ տարի:

ԱԻԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԵՆՆԻ ՃԱՄԻ ԶԻԼԻՆԿԻՐԼԵՐ ՓՈՂՈՑ ԹԻԻ 70

Կը նորոգէ ու կը բանայ ամէն տեսակ զատանք, երկա-
 քեղէն և զանազան կողպանքներու շինութեան մասնագէտ:
 Մասնագէտ մանաւանդ ԳԱՍԵՂԻ ՊԱՂԻ և ԿԷՕՊԷԿ-
 ՊԱՂԻՆՆԵՐՈՒ

ԱՂԵԹԱՓՈԹԵԱՆՅ ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՂՈՂ ՏՂԱՅՈՅ

ՄԱՍՆԱԻՐ ԵՆԱՄԳ ԵՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ

ԼԵՍՏ ԴԻԻՐԱՄԱՏԶԵԼԻ ՊՈՐՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻՆ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՕՐԱՅՈՅՑ

1-14 ՅՈՒՆՈՒԱՐ.—Հայ ազատագրութեան առաջին
 տարւոյն առաջին օրը:

Տօն էր ի հնումն Բարսեղի Հայրապետին, տօնն է
 այժմ պատուական Հայրապետին Հայոց Հայրիկին Տ.
 Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսին և բոլոր ազգանուէր
 Հայրապետներուն, որոնք ոգի ի բունն տքնեցան ու
 ճգնեցան վասն ազատութեանն հէք՝ ղժբաղդ Հայու-
 թեան, օրհնեալ եղիցի յիշատակին:

6-19 ՅՈՒՆՈՒԱՐ.—ՏօնԾննդեան ու Աստուածայայտ-
 նութեան էր ի հնումն, այժմ տօն վերածննդեան տա-
 րաբաղդ Հայութեան և յայտնի ազգութիւն բովանդակ
 աշխարհի իբր անկախ ու արժանի ապրելու:

14-27 ՅՈՒՆՈՒԱՐ.—Տօն էր ի հնումն Յովհաննու
 Մկրտչին ու Կարապետին, այժմ տօնն է բոլոր տա-
 պարահար, գլխատուած, գնդակահար ու դաշուճա-
 հար եղած բոլոր հայորդի Յովհաննէսներու, Կարա-
 պետներու ու Մկրտիչներու որոնք 95—96—915—916—
 917 և 918ի սկիզբները նահատակուեցան միմիայն
 Հայ-Քրիստոնեայ ըլլալուն համար: Օրհնեալ եղիցի
 յիշատակին:

2-15 ՓԵՏՐ.—Տօն էր ի հնումն Ս. Սարգիսի զօ-
 րավարին և որդւոյն Մարտիրոսի, այժմ տօնն է բո-
 վանդակ Հայ զօրավարներու և Հայ սպաներու (բը-

ժիշկ և դեղագործ մէջն ըլլալով) և որոնք Անատո-
լիոյ մէջ զոր գացին լոկ հայ ըլլալնուն համար, օրհ-
նեալ եղիցի յիշատակնին:

7-20 Փետր.—Տօն էր ի հնումն Ոսկեանց քահա-
նայից, այժմ բոլոր այն հայ քահանաներուն որոնք
նահատակուեցան Հայաստանի զանազան կողմերը հրա-
մանաւն իթթիհատ Թէրազգըրի և իրենց արքանեակ-
ներուն, օրհնեալ եղիցի յիշատակնին:

11-24 Փետր.—Տօն էր ի հնումն Վարդանանց զօ-
րավարացն և հազարերեսունեւկէց վկայից. այժմ տօն
է ինքնապաշտպանութեան համար մարտնչող և ազ-
գային պատիւը բարձր բռնող բոլոր հայ զոհերուն, ու
մեկուկէս միլիոն հայ նահատակներուն որք կատարե-
ցան 915—918 տարուոյ չըջանին, օրհնեալ եղիցի յի-
շատակնին:

16-1 ՄԱՐՏ Տօն էր ի հնումն Կոստանդնուպոլսոյ
Ս. Ժողովոյն: Այժմ տօն է Փարիզի Հաշտութեան Ս.
Ժողովին որ բոլոր ազգերը փրկեց արհաւիրալից պա-
ռերազմէն:

16-29 ՄԱՐՏ Տօն էր ի հնումն Քառասնից Ման-
կանց. այժմ այն հարիւր հազարաւոր մանկանց որոնք
խուժողութօրէն սպաննուեցան կամ ողջ ողջ փոսերու
մէջ նետուելով թաղուեցան բովանդակ հայաբնակ նա-
հանգներու մէջ:

23-5 ԱՊՐԻԼ.—Տօն էր ի հնումն Ս. Գրիգոր Լուս-
աւորչի մտանել ի խոր վիրապն: Տօն է այժմ բազ-
մաչարչար Հայ Ազգին ի յիշատակ չարչարանաց դաժա-
կոծման ողջ ողջ վիրապներու ու փոսերու մէջ թաղ-
ման և խուժողութօրէն սպանման:

31-13 ԱՊՐԻԼ.—Էր ի հնումն Մաղկաղարդ: Տօնն
էր նաեւ բոլոր չորքոտանի և երկոտանի էշերուն ու

աւանակներուն: Այժմ դրօշազարդ է և յիշատակ փա-
ռաւոր զախտեանն Ուիլսոնի մեծ առաքեալին:

7-20 ԱՊՐԻԼ.—Էր երբեմն Չատիկ և Յարութիւն
Տեառն մերոյ Յս.ի Քս.ի: Այժմ մեծ տօնն է հինգ հա-
րիւր տարիներէ ի վեր չարչարուած խաչուած ու թա-
ղուած Հայութեան ի մեռելոց յարութիւն առնելոյն:

Օրհնեալ եղիցի Յարութիւնն և յաւիտենական
կեանս բազմաչարչար Հայութեան:

16-29 ՄԱՅԻՍ.—Երբեմն էր օր Համբարձման
Քրիստոսի. այժմ Համբարձում և Կրճատում է զուլ-
մաւ ու քաղաքակրթութեան հակառակ վարուող տէ-
րութեանց:

Աստուած շնորհք տայ և կամ ունեցածն ալ
առնէ:

3-16 ՅՈՒՆԻՍ.—Տօն էր նախապէս Կուսանացն
Հռիփսիմեանց: Այժմ տօն է բոլոր Հայազգի այն կոյ-
սերուն և օրիորդներուն, որոնք լիբր գազաններու
ձեռք խաղալիք եղան և կամ իրենց կուսութիւնը և
պատիւը պաշտպանելով նահատակուեցան և որոնք
հարիւր հազարաւորներ կը հաչուուին: Թող ասոնք
ալ երկնային անթառամ պսակին արժանանան:

22-5 ՅՈՒՆԻՍ.—Տօն էր նախապէս Գիւտ Նշխա-
րացն հօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին: Տօն է այժմ
Գիւտ Նշխարաց և Ոսկերոտեաց Սրբոցն Զօհրապի,
Վարդգէսի, Զարդարեանի, Տօքթ. Փաշաեանի, Մկր-
տիչ Թօգաթլեանի, Հ. Պոյաճեանի, Մ. Կիւրճեանի և
այլոցն Հայազգի նահատակաց որք խուժողութօրէն
սպաննուեցան ի թուին 1915ի:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

27-14 ՕԳՍ.—Նախապէս Վարդավառ և տօն
այլակերպութեան: Այժմ Նաւասարդ և տօն Հին և
Նոր Հայաստանի: Տարեդրուի Հայկական թուին:

Կեցցէ՛ Հայութիւն, Կեցցէ՛ Ազատութիւն:

27-9 09.08.— Էր ի հնունքս ի յիշատակ որդւոց
և թոռանց Սրբոյ Հորն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին:
Այժմ բոլոր թոռնորդի և թոռան թոռ Հայրգրիներուն
որք խողխողեցան ի թուին 915-916-917-918 աշ-
խարհաստան պաներազմի ընթացքին, քաղաքակիրթ?
Գերմանիոյ խորհրդով և Իթիհատ-Թէրազգը կոչուած
ճիւղին հրամանով:

31-18 09.08.— Երբեքս Վերափոխումն Ս. Աստ-
ուածածնի: Այժմ հոգիներու վերափոխում բոլոր այն
հայ տիկիներուն և օրիորդներուն որք վայրագ խու-
ժանին անպատուութեանց ու լկաթութեանց դէմ մար-
տնչելով սպաննուեցան ու փրկեցին թէ իրենց և թէ
ազգային պատիւը:

28-15 Սեպտ.— Նախապէս Խաչվերաց էր: Այժմ
աճն է պատմական ու պատուական Հայ ազգին հինգ
հարիւր տարիներէ ի վեր իր ուսը բարձրացուած ծանր
խաչին լուծը թօթափելուն: Տօն խաչին վար գնելոյն
և խաղաղ զարդացման:

8-25 Նոյ.— Տօն էր նախապէս անարծաթ բժըշ-
կացն կողմի և Դամիանոսի: Տօն է նաեւ բոլոր անար-
ծաթ ու անկուրթ բժիշկներուն, փաստաբաններուն,
վաճառատանց աճբւայէներուն և բոլոր առանց դրամի
ու դրամազրկի անկուրթօրէն ապրողներուն:

24-6 Դեկտ.— Տօն Սրբոյն Ստեփաննոսի նախալը-
կային և առաջին մարտիրոսին: Տօն նաեւ բոլոր Հայ
քրիստոնէոյ բարակոծ, տապարահար ու զնդակահար
մարտիրոսաց՝ ինչ ու կէս միլիոն նահատակաց:

26-9 Դեկտ.— Տօն առաքելոցն Պետրոսի և Պօ-
ղոսի: Տօն նաեւ մեծափառ իշխանացն Պողոս Նու-
պարի, Վուրլսընի, Լոյս ձօրձի, Գլէմանսի, Վէնի-

զէնսի և այլ սրբազան առաքելոցն որք կարդողներէն
աշխարհի խաղաղութեան և ազգեղու ազատագրութեան
գործը, նա մանաւանդ Հայաստանի ու Հայութեան
ազատութեան: Երկար եղիցի կեանս իւրեանց: Կեցցէ
Ազատութիւն....

ԵԴՈՒԱՐԴ ԵՒ ԳԱՌՆԻԿ ՀԱԶԱՐԵԱՆ ԵՂԱՐՔ

ՄԵԾ ԵՈՒԿԱՅ ՔԷՍԷՃԻԼԷՐ 181 ԹԻԻ

~~~~~

Կը վանառուին զանազան տե-
տակ գոհարեղէններ, ոսկեղէն
եւ արծաթեղէն զարդեր

Հասարակութեան խստապահանջ ճա-
շակատէրներն իսկ զոհացնող սոյն վա-
ճառատունը փութով ու լանամքով
անձնարարութիւններ կը կատարէ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՃԱՇԱԿ

ԳԻՆԵՐ ԳԻԻՐԱՄԱՏՁԵԼԻ

Միակ դեղը եւ ազդու դարման

Բորոտութեան դէմ

ԱՆԹԱԿՕԼ Բորոտութեան համար ամենամա
դու դեղը (ոչ ուլ հասնաւելը)
Դեղագործ Հ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԵԱՆ ԷՓ.Ի կողմէ պա
րաստուած և առողջապահական վարչութեան կող
վաւերացուած է:

Կը գտնուի երեւի Փոստահանի ճարտեհի, թիւ
ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԵԱՆ Դեղարանը և բոլոր դեղագործներ
քով:

Գործաշոնեան եղանակը դեղին կցում է:

ԱՄԻՐԵՆՑԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԾԻԾԱՂՆԵՐ (Կատակերգութիւն)

ԲՍՂԴԱՅՈՅ... (Անուն կապուկ)

ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ԼՕԹԱՐԻԱՆ (Անուն
կապուկ)

ՀԱՃԻ ԱՂԱԻՆ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ (Քրք-
ջալիր վեպ)

ԱՆԿՈՒՑԻՆԵՐՈՒՆ ՑԱՐՆՅՈՅԸ (1915)

ԱՐԱՆՅ ԵՒ ԿԱՆԱՆՅ

ՓՐԱՆԿԱՐՏԻ ԵՒ ԾՆՆԴԱՄԻՋԱԿԱՆ

ԱՐՏԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՎԻՐԱԲՈՅԺ

ՏՕՔԹ. Ա. ԽԱՆՃԵԱՆ

Կը դարմանէ ֆրանկախտը, ջերմամիզութիւնը եւ ասէն ծննդամիզական հիւանդութիւնները . կը կատարէ հարկ եղած վիրաբուժական գործողութիւնները :

Ամեն օր առաւօտէ մինչեւ երեկոյ հիւանդ կ'ընդունի իր մասնաւոր դարմանատունը պահճէ - զաբու Մինասեան դեղարանի վերնայարկը : Թէլէֆօն 626

ԲՈՒՑԻԼԱԿԹԻՆ

ՄՊԱՆԵԱԿԱՆ ՀԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ

Որ կ'ոչնչացնէ միքրոպները եւ կեանքը կը փրկէ . կը ծախուի պահճէ - զաբու Մինասեան դեղարանը :

Գին փոքր շիշը 30, մեծ շիշը 60 Ղրշ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0140902

13345